

OKTOBAR 2016

POŠTENI IZBORI SLOBODNI OD KORUPCIJE

UMHCG

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore
Association of Youth with Disabilities of Montenegro

- STUDIJA -

**USLOVI ZA UČEŠĆE
OSOBA S INVALIDITETOM
U POLITIČKOM ŽIVOTU
CRNE GORE**

Projekat finansira Evropska unija

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

- Studija -

USLOVI ZA UČEŠĆE OSOBA S INVALIDITETOM U POLITIČKOM ŽIVOTU CRNE GORE

Projekat finansira Evropska unija

Izdavač:

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

Za izdavača:

Marina Vujačić

Autorka:

Marina Vujačić

Dizajn i produkcija:

Gavro Kračković

Projekat: "Pošteni izbori slobodni od korupcije", finansiraju Evropska unija, posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Podgorici, a implementira ga Mreža za afirmaciju nevladinog sektora (MANS). Mišljenja i stavovi izneseni u ovom dokumentu ne mogu se smatrati stavovima donatora koji finansiraju implementaciju projekta.

SADRŽAJ

.....

UVOD	07
PREDGOVOR	07
MEĐUNARODNI I DOMAĆI NORMATIVNI I STRATEGIJSKI OKVIR	08
Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom	08
Ustav Crne Gore	10
Zakon o izboru odbornika i poslanika	10
Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom	12
Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata i Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom	13
Kampanja i izborni proces u medijima	16
Državna izborna komisija, opštinske izborne komisije i birački odbori	16
Budžetska sredstva namijenjena za osobe s invaliditetom i pravo glasa	19
Zaključci i preporuke	21
O ORGANIZACIJI	25
Pravni program i antidiskriminacija	25
Biografija autorke	26
Literatura i reference	27

UVOD

.....

Pravo glasa ili biračko pravo je osnov demokratije u svim razvijenim državama i trebalo bi biti priznato svim punoljetnim građanima jedne zemlje, u kojoj se politička vlast bira posredstvom glasa, posredno putem delegata ili neposredno na izborima, kao što je to slučaj u Crnoj Gori.

Kako izbori predstavljaju glasanje za predstavnike naroda u vlasti, tako bi pravo glasa trebalo pripadati svakom pojedincu i imati jednaku vrijednost. U demokratskim državama pravo glasa je lično, tajno i slobodno.

Biračko pravo je pasivno kada građani biraju svoje predstavnike u vlasti i aktivno kada i sami učestvuju kao kandidati na izbornim listama. Dakle, građanima je garantovano da biraju i da budu birani.

PREDGOVOR

.....

U Studiji: "Uslovi za učešće osoba s invaliditetom u političkom životu Crne Gore" bavićemo se pravom glasa osoba s invaliditetom u Crnoj Gori, izbornim procesom i izbornim kampanjama, svrsi i načinu utroška sredstava koja se odnose na osobe s invaliditetom i zakonom su definisana za namjene koje se tiču ljudskih prava osoba s invaliditetom, u najširem smislu.

Studija će se dalje baviti pravnim okvirom koji definiše prava osoba s invaliditetom da biraju i budu birani, kao i podzakonskim aktima uključujući akta Državne izborne komisije.

Na kraju, date su preporuke za sve nadležne državne organe, uključujući i opštinske izborne komisije.

Poseban segment studije svakako će biti posvećen pitanju pristupačnosti, te tajnom, slobodnom i samostalnom pravu glasa.

MEĐUNARODNI I DOMAĆI NORMATIVNI I STRATEGIJSKI OKVIR

Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom

Najvažniji međunarodni dokument koji tretira pravo glasa osoba s invaliditetom svakako je Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom¹, i ovdje ćemo se, iz tog razloga, baviti onim na šta se Crna Gora obavezala ratifikujući ovu Konvenciju 2009. godine.

Naime, Konvencija, već u uvodnom dijelu naglašava da je diskriminacija protiv bilo kojeg lica po osnovu invaliditeta kršenje urođenog dostojanstva ljudskog bića.

Diskriminacija po osnovu invaliditeta znači svako pravljenje razlike, isključivanje ili ograničavanje po osnovu invaliditeta čiji cilj ili posljedica jeste ograničavanje ili poništavanje priznanja, uživanja ili spovođenja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda u oblastima politike, ekonomije, socijalnih, kulturnih, građanskih prava i bilo kojoj drugoj oblasti.²

Diskriminacija uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući uskraćivanje razumnih adaptacija.

Među obavezama koje Konvencija nameće državama nalaze se i one za preduzimanje odgovarajućih mjera, uključujući zakonodavne, radi izmjene ili poništavanja svih zakona, podzakonskih akata, običaja i prakse koji predstavljaju diskriminaciju lica sa invaliditetom, te da će se države potpisnice uzdržati od preduzimanja bilo kog akta ili prakse koja nije u skladu sa ovom Konvencijom i osigurati da se javne vlasti i ustanove ponašaju u skladu sa njom.³

Posebno važan član je svakako član 9 koji definiše obaveze i pravo na pristupačnost fizičkog okruženja, usluga, informacija i komunikacija, i saobraćaja.

Pristupačnost se, po Konvenciji, odnosi na omogućavanje samostalnog života i potpunog učešća u životu zajednice, kako u urbanim tako i u ruralnim sredinama, a države potpisnice se obavezuju na razvoj i primjenu savremenih standarda i smjernica pristupačnosti – univerzalni dizajn.

Ova obaveza odnosi se i na usluge koje su namijenjene javnosti, kao i na tehnologije i sisteme, koje moraju biti pristupačne osobama s invaliditetom i pružati im se po najnižim cijenama, odnosno bez povećanja cijene zbog pristupačnosti. Pristupačnost, takođe, podrazumijeva elektronske usluge i službe, natpise na Brajevom pismu i u lako čitljivom formatu, zatim druge oblike žive asistencije i posrednika, uključujući vodiče, čitače i prevodioce na gestovni jezik kako bi olakšali pristup informacijama, zgradama i drugim objektima otvorenim za javnost.

U kontekstu regulisanja prava glasa jednako je važan član 12 Konvencije koji garantuje jednako priznanje lica pred zakonom. Naime, za jednako priznanje i tretman pred zakonom neophodno je uživanje pravnog subjektiviteta i jednako garantovannje prava pred zakonom za sve osobe s invaliditetom bez obzira na oblik i stepen oštećenja.

1 Zakon o ratifikaciji Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom (Službeni list Crne Gore – Međunarodni ugovori, Broj 2 od 27.07.2009. godine)

2 Član 2 Konvencije – Definicije

3 Član 4 Konvencije – Opšte obaveze

Upravo Konvencija u ovom članu naglašava da:

1. Države potpisnice potvrđuju ponovo da lica sa invaliditetom svuda imaju pravo na priznanje pravne sposobnosti.
2. Države potpisnice priznaju da lica sa invaliditetom uživaju poslovnu sposobnost na jednakim osnovama sa drugim licima u svim oblastima.
3. Države potpisnice preduzeće odgovarajuće mjere da licima sa invaliditetom omoguće pristup podršci koja im može biti potrebna za ostvarivanje njihove poslovne sposobnosti.
4. Države potpisnice osiguraće da sve mjere koje se odnose na uživanje poslovne sposobnosti predviđaju odgovarajuće i efektivne mehanizme zaštite koji će spriječiti zloupotrebe, u skladu sa odredbama međunarodnog javnog prava o ljudskim pravima. Ti mehanizmi zaštite osiguraće da mjere vezane za uživanje poslovne sposobnosti poštuju prava dotičnog lica sa invaliditetom, njihovu volju, želje dotičnog lica, isključe svaki sukob interesa i nedozvoljeno miješanje, budu proporcionalne okolnostima u kojoj se svako lice nalazi, da se odvijaju u najkraćem mogućem periodu i da podliježu redovnoj reviziji od strane nadležnog, nezavisnog i nepristrasnog organa ili sudskog tijela. Zaštitni mehanizmi treba da budu proporcionalni stepenu u kom mjere utiču na prava i interese lica sa invaliditetom.
5. Shodno odredbama ovog člana, države potpisnice preduzeće sve odgovarajuće i efektivne mjere kako bi osigurale jednako pravo lica sa invaliditetom da posjeduju i nasljeđuju imovinu, da kontrolišu svoje finansijske poslove i imaju pristup bankarskim zajmovima, hipotekama i drugim oblicima kredita pod jednakim uslovima, i osiguraće da lica sa invaliditetom ne budu arbitrarno lišene imovine.

Na kraju ne manje važne garancije odnose se na pravo učešća u javnom i političkom životu koje su propisane članom 29 Konvencije.

U tom smislu, države potpisnice će licima sa invaliditetom garantovati njihova politička prava i mogućnost da ta prava uživaju na osnovu jednakosti sa drugima i obavezuju se da:

(a) Osiguraju da lica sa invaliditetom mogu da ostvare efektivno i puno učešće u političkom i javnom životu na osnovama jednakosti sa drugima, neposredno ili preko slobodno izabranih predstavnika, uključujući pravo i mogućnost građana sa invaliditetom da biraju, budu birani, između ostalog kroz:

(i) Osiguravanje da izborni postupak, izborna mjesta i materijali budu odgovarajući, pristupačni i lako razumljivi;
(ii) Zaštitu prava građana sa invaliditetom na tajno glasanje na izborima i referendumima bez zastrašivanja, na mogućnost kandidovanja, efektivnog ostvarivanja mandata i vršenja svih javnih funkcija na svim nivoima vlasti, olakšavajući upotrebu asistivnih i novih tehnologija kada je to primjereno;

(iii) Garantovanje izražavanja slobodne volje lica sa invaliditetom kao glasača i radi toga, kada je to potrebno, dopuštanje pružanja asistencije prilikom glasanja građanima sa invaliditetom na njihov zahtjev i od strane lica koje one odaberu;

(b) Aktivno promovišu okruženje u kome će lica sa invaliditetom, bez diskriminacije i na osnovu jednakosti sa drugima, moći da ostvare puno i efektivno učešće u vođenju javnih poslova i podstiču učešće ovih lica u javnim poslovima, uključujući:

(i) Učešće u nevladinim organizacijama i udruženjima koje se bave političkim i javnim životom zemlje, i u aktivnostima i vođenju političkih partija;

(ii) Osnivanje organizacija lica sa invaliditetom i priključivanje takvim organizacijama koje će predstavljati lica sa invaliditetom na međunarodnom, nacionalnim, regionalnim i lokalnim nivoima.

Ustav Crne Gore

Po Ustavu Crne Gore¹ pravo da bira i da bude biran ima državljanin Crne Gore koji je navršio 18 godina života i ima najmanje dvije godine prebivališta u Crnoj Gori.

Biračko pravo se ostvaruje na izborima.

Biračko pravo je opšte i jednako.

Izbori su slobodni i neposredni, a glasanje je tajno.

Članom 68 jemči se posebna zaštita osoba s invaliditetom.

Zakon o izboru odbornika i poslanika

Zakon o izboru odbornika i poslanika u članu 2 definiše da odbornike i poslanike biraju i pravo da budu birani za odbornika i poslanika imaju građani koji imaju crnogorsko državljanstvo i koji su upisani u birački spisak u skladu sa zakonom kojim se uređuje birački spisak na osnovu opšteg i jednakog biračkog prava, na slobodnim i neposrednim izborima, tajnim glasanjem, u skladu sa ovim zakonom.

Međutim, u članu 11, stavovima 1 i 2 se navodi da pravo da bira i da bude biran za poslanike i odbornike ima građanin sa, navršenih 18 godina koji je poslovno sposoban i koji ima prebivalište u Crnoj Gori, odnosno opštini najmanje dvije godine, odnosno šest mjeseci prije dana održavanja izbora.

Isto tako članom 20 ovog Zakona je definisano da predsjednik, sekretar, imenovani i opunomoćeni članovi organa za sprovođenje izbora i njihovi zamjenici mogu biti samo lica koja imaju biračko pravo. Na osnovu podataka do kojih smo došli biračko pravo je onemogućeno za 469 punoljetnih državljana Crne Gore kojima je oduzeta poslovna sposobnost. Lišenje poslovne sposobnosti bez revizije, uz uslovljavanje ostvarivanja biračkog prava predstavlja grubi oblik diskriminacije osoba s invaliditetom.

Dok Zakon o izboru odbornika i poslanika direktno i grubo diskriminiše osobe s intelektualnim invaliditetom i mentalnim oboljenjima kojima je oduzeta poslovna sposobnost, Zakon o izboru predsjednika Crne Gore² nema tako ograničavajuću normu i on je usklađen s Ustavom Crne Gore.

U članu 65 Zakona o izboru odbornika i poslanika, stavu 3 definisano je da biračko mjesto mora da ima dovoljno prostora da svi članovi biračkog odbora mogu nesmetano i u svakom trenutku imati uvid i pristup biračkim kutijama i biračkom materijalu.

Međutim, sama pristupačnost biračkog mjesta nije garantovana ovim Zakonom jer se u stavu 5 navodi da je prilikom određivanja biračkih mjesta opštinska izborna komisija dužna da vodi računa da olakša pristup biračkom mjestu licima sa invaliditetom.

Povodom ove norme Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore je u maju 2014. godine podnijelo inicijativu³ Ustavnom sudu za ocjenu ustavnosti iste, međutim Ustavni sud ni nakon više od dvije i po godine nije odgovorio, niti donio stav o ustavnosti ove norme.

Navedena pravna norma nema imperativni karakter jer je dispozicija norme definisana kao dispozicija norme neobavezujućih pravnih akata (preporuka, smjernica, zaključak i sl.). Kao dužnost se nameće „**vođenje računa**“ koja je psihička i umna aktivnost i ne može se niti objektivno utvrditi, pa se samim tim ne može primijeniti ni sankcija ukoliko se takva radnja ne preduzme. To upravo znači da je zbog ovakvog definisanja norma u pot-

1 Član 45 Ustava Crne Gore "Službeni list Crne Gore, broj 1/2007" od 25.10.2007. god.

2 Zakon o izboru predsjednika Crne Gore (Sl. list Crne Gore", br. 17/07 od 31.12.2007, 08/09 od 04.02.2009)

3 Detaljnije: <http://umhcg.com/inicijativa-za-pokretanje-postupka-za-ocjenu-ustavnosti-odrebe-iz-cl-26-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-izboru-odbornika-i-poslanika/>

punosti neprimjenjiva. Sa druge strane, terminološka odrednica „**olakšati pristup**“ podrazumijeva preduzimanje fizičkih aktivnosti na prevazilaženju, a ne uklanjanju fizičkih prepreka u ostvarivanju biračkog prava. U tom smislu, zanemarujući ostatak norme, (pri određivanju biračkih mjesta) ova formulacija značila bi da su članovi opštinskih komisija i odbora ili osobe koje oni ovlaste za to dužni da prilikom dolaska osobe s invaliditetom na biračko mjesto, istoj fizički pomognu da uđe u biračko mjesto i na taj način ostvari svoje biračko pravo.

Na drugoj strani član 84 Zakona definiše mogućnost birača, da ukoliko zbog nepristupačnosti biračkog mjesta, informacija i komunikacija (lice sa invaliditetom) ili nepismenosti (nepismeno lice) nije u mogućnosti da na biračkom mjestu lično glasa, ima pravo da to učini uz pomoć asistenta kojeg on sam odredi, a koji je dužan da listić popuni, odnosno glasanje obavi na način na koji mu birač naloži. Ova norma je u potpunosti usklađena s Konvencijom, a formulacija je nastala kao rezultat sugestija koje je predalo Udruženje mladih sa hendikepom crne Gore na Nacrt Zakona.

Asistenciju u glasanju ne može obaviti član biračkog odbora, ni opunomoćeni predstavnik podnosioca izborne liste.

Članom 68 Zakona propisana je obaveza Ministarstvo unutrašnjih poslova da biračima dostavlja obavještenje o izborima, najkasnije sedam dana prije dana održavanja izbora.

Zakon o izboru odbornika i poslanika iz 2014. godine po prvi put definiše glasanje uz pomoć šablona koji omogućava biraču sa oštećenjem vida da lično glasa, što je, takođe, rezultat inicijativa i aktivnosti UMHCG u sklopu kampanje koja je pokrenuta u toku 2012. godine¹

Na predsjedničkim izborima u aprilu 2013. godine sproveden je pilot projekat u Danilovgradu kada su osobe oštećenog vida po prvi put glasale pomoću šablona za glasački listić.²

Na lokalnim izborima koji su sprovedeni 2014. godine boja šablona je bila bijela/bež zbog čega je nekoliko osoba s invaliditetom uputilo žalbu UMHCG.

Nadležna izborna komisija bliže propisuje oblik i izgled, način, mjesto i kontrolu štampanja šablona za glasački listić³. Šablon za glasački listić mora da prati oblik i izgled glasačkog listića, a opštinska izborna komisija je u obavezi da za svaki birački odbor blagovremeno pripremi opremu i materijal za glasanje, među kojim je i potreban broj šablona za glasački listić⁴.

Zakonom je definisano da putem pisma može da glasa birač koji zbog starosti, invalidnosti, bolničkog ili kućnog liječenja nije u mogućnosti da glasa na biračkom mjestu na kojem je upisan u izvod iz biračkog spiska.

Da bi glasao putem pisma neophodno je da biračkom odboru, na propisanom obrascu, koji sam potpiše, podnese zahtjev za glasanje putem pisma. Zahtjev za glasanje putem pisma dostavlja se biračkom odboru na biračkom mjestu, najkasnije do 13 časova na dan glasanja⁵.

Obavještenje koje Ministarstvo dostavlja biračima vrši se putem pošte kao običnu pošiljku na adresu stanovanja i mora biti i u formatu dostupnom biraču s invaliditetom i sadržati: dan i vrijeme održavanja izbora, broj i adresu biračkog mjesta na kome se glasa i broj pod kojim je birač upisan u izvod iz biračkog spiska. Birač s invaliditetom mora zahtjev za obavještenje dostaviti ministarstvu nadležnom za biračke spiskove najkasnije

1 Detaljnije: <http://umhcg.com/amandmani-na-zakon-o-izboru-odbornika-i-poslanika/>

2 Pilot projekat je sproveo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Savezom slijepih Crne Gore, UMHCG i Državnom izbornom komisijom.

3 Član 74 Zakona o izboru odbornika i poslanika (Sl. list CG br. 47/14 od 07.11.2014)

4 član 75 Zakona o izboru odbornika i poslanika

5 Zahtjev za glasanje putem pisma biračkom odboru na biračkom mjestu može dostaviti samo lice koje svojim potpisom ovlasti podnosilac zahtjeva za glasanje putem pisma. Jedno lice ne može dostaviti biračkom odboru više od jednog zahtjeva za glasanje putem pisma, osim u slučaju da to čini za dva ili više birača koji glasaju putem pisma a žive u istom porodičnom domaćinstvu. Ovlašćenje za dostavljanje biračkom odboru zahtjeva za glasanje putem pisma sastavni je dio obrasca na kojem se podnosi zahtjev. (Član 85 Zakona o izboru odbornika i poslanika)

15 dana prije dana održavanja izbora. U zahtjevu se navodi u kojem obliku je potrebno dostaviti obavještenje. Obavještenje o izborima nije uslov za ostvarivanje biračkog prava jer se birač može informisati i putem sajta www.biraci.me. Na sajtu BiračiMe je neophodno upisati broj pasoša ili lične karte. Međutim, sajt nije u potpunosti pristupačan čitačima ekrana koje koriste osobe oštećenog vida.

Glasanje je tajno. Ono se garantuje i članom 69a Zakona o izboru odbornika i poslanika. Iako se u stavu 3 ovog člana definiše da se glasanje obavlja isključivo u prostoru koji je za to namijenjen (paravan, kabina), tako da niko ne može vidjeti kako je glasao, Zakon ne definiše obavezu da paravan kabina bude pristupačna i osobama s invaliditetom, već je to definisano Pravilima o uređenju i određivanju biračkih mjesta koja je donijela Državna izborna komisija (detaljnije u nastavku).

Na kraju, izradili smo **smjernice za ostvarivanje prava glasa**¹ od strane osoba s invaliditetom, prije svega, zbog čestog kršenja prava tajnosti i samostalnosti prilikom glasanja.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom

Novi Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom² iz 2015. godine u Članu 25 propisuje diskriminaciju po osnovu invaliditeta u oblasti političkog i javnog života.

Diskriminacijom u ovom smislu smatra se:

- 1) uskraćivanje, ograničavanje ili otežavanje ostvarivanja prava na biračko pravo licu ili grupi lica sa invaliditetom u smislu propisa kojima se uređuje izbor odbornika i poslanika;
- 2) uskraćivanje prava na samostalno glasanje ili glasanje uz pomoć asistenta licu ili grupi lica sa invaliditetom, na zahtjev i po izboru lica ili grupe lica sa invaliditetom;
- 3) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pristupa, kretanja, boravka i rada u prostorijama političkih partija;
- 4) uskraćivanje ili ograničavanje prava na kandidovanje, imenovanje i izbor na javnu funkciju licu sa invalid-

¹ Smjernica je dostupna na linku: <http://www.disabilityinfo.me/component/k2/item/1476-procedura-za-ostvarivanje-prava-glasa>

² Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Sl. list CG" br. 39/11 od 04.08.2011) i Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Sl. list CG" br. 35/15 od 07.07.2015. i 44/15 od 07.08.2015);

itetom ako se ta prava u istoj ili sličnoj situaciji ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima.

Posebno važan segment propisan je u tački 5) ovog člana gdje se kaže da se diskriminacijom smatra nepreduzimanje i nesprovođenje propisa i mjera organa iz člana 5 stav 1 ovog zakona za stvaranje uslova za puno i efektivno učešće lica sa invaliditetom u vršenju javnih funkcija. Ove mjere odnose se na propise i posebne mjere, koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje ravnopravnosti i zaštite lica sa invaliditetom, koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju u odnosu na druga lica. Propisi i posebne mjere se donose, odnosno preduzimaju, između ostalog, u oblasti: uređenja prostora i izgradnje objekata, informisanja, saobraćaja, javnog i političkog djelovanja.

Iako je Zakon o izboru odbornika i poslanika u suprotnosti sa Ustavom i Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u **Analizi o usklađenosti propisa Crne Gore sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom**¹ ističe da je u ovoj oblasti zakonodavstvo Crne Gore djelimično usklađeno sa standardima Zakona i Konvencije. "Zakon o izboru odbornika i poslanika i Zakon o političkim partijama djelimično su usklađeni sa standardima Zakona i Konvencije", navodi se u Analizi.

Na kraju Analize u ovom dijelu navode se preporuke:

Odredbe Zakona o izboru odbornika i poslanika i Zakon o političkim partijama koje se odnose na biračko pravo i osnivanje političke partije opterećene su pravnim režimom lišenja poslovne sposobnosti. Nakon izmjena ovog pravnog režima, u skladu sa standardima Konvencije, potrebno je takođe pristupiti i izmjenama relevantnih odredbi navedena dva zakona u ovoj oblasti.

Potrebno je licu sa oštećenjem sluha, a koje obavlja funkciju u kolektivnim organima i tijelima, kao što je Skupština Crne Gore, skupštine jedinica lokalne samouprave i dr, omogućiti ravnopravno učešće u kolektivnim oblicima rada ovih organa i tijela i to na taj način što će se zakonom propisati pravo ovog lica na usluge tumača za znakovni jezik. Usaglašavanje sa ovim standardom Konvencije bi moglo da se ostvari usvajanjem zakona o upotrebi znakovnog jezika.

Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata i Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom

Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata² propisuje da se objekti u javnoj upotrebi moraju graditi, a postojeći, sagrađeni prije 2008. godine, prilagođavati, u skladu sa standardima pristupačnosti koji su propisani Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom, dok Pravilnik u članu 50³ propisuje obavezne elemente pristupačnosti u cilju ostvarivanja biračkog prava i ti se elementi odnose na parking, ulazni prostor, hodnike i glasačku kabinu.

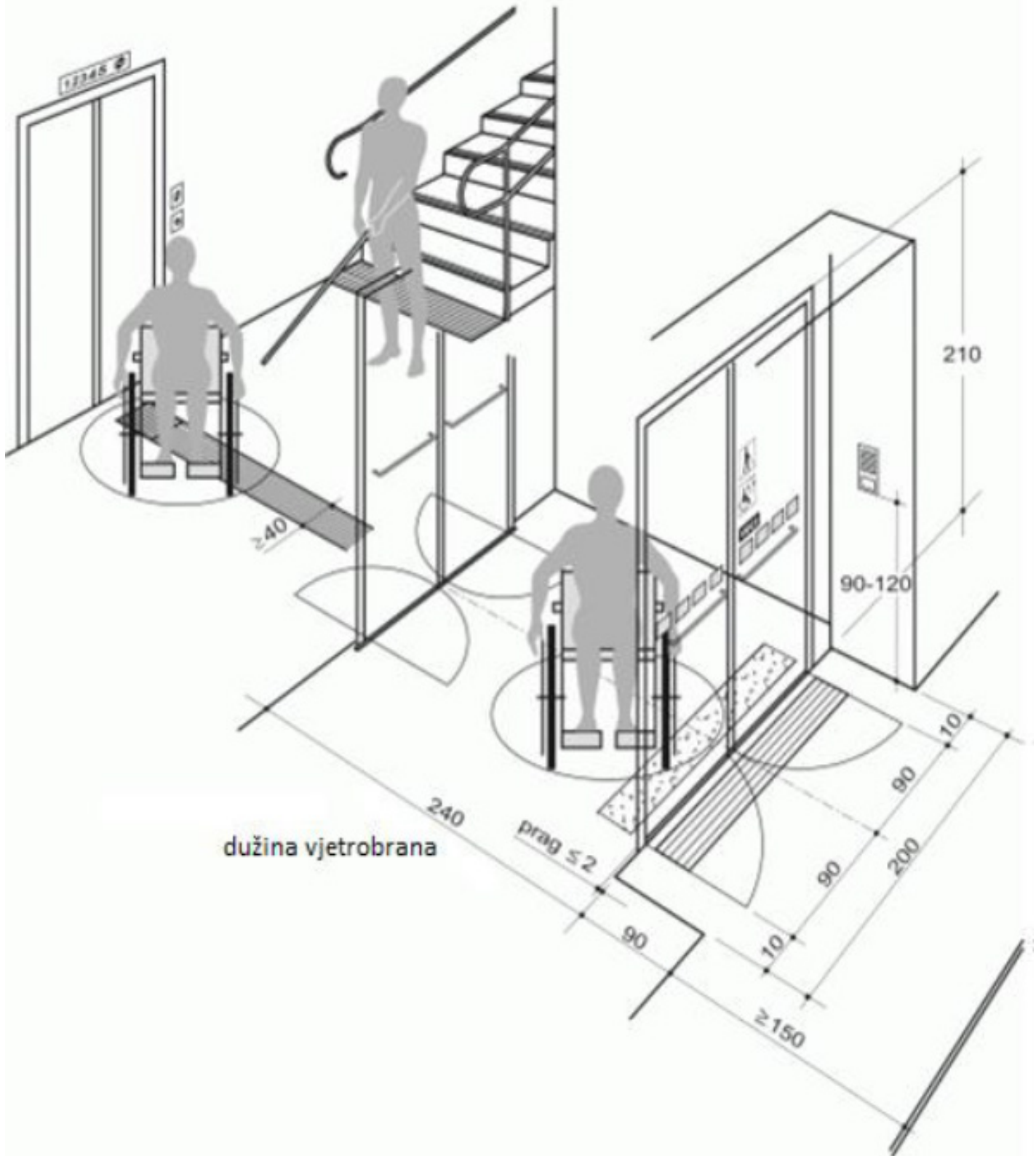
UMHCG je izradilo **smjernice za pristupačnost biračkih mjesta i procesa glasanja**⁴, koje su prvenstveno namijenjene za monitoring pristupačnosti biračkih mjesta.

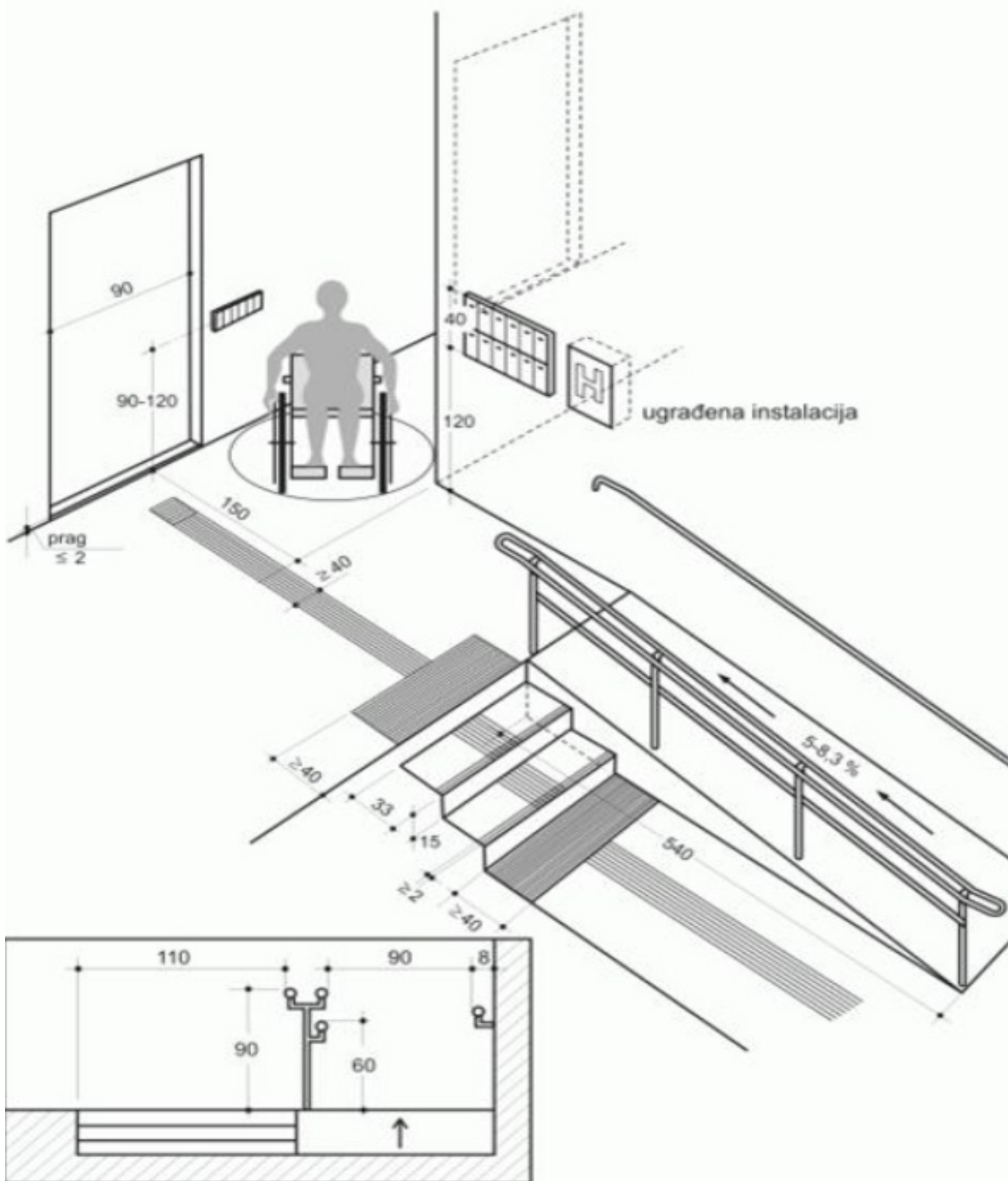
1 <http://www.mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=252437&rType=2&file=Analiza%20o%20uskla%C4%91enosti%20Zakona%20o%20zabrani%20diskriminacije%20lica%20sa%20invaliditetom%20.pdf>

2 Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata, Službeni list CG, br. 51 od 22.08.2008, 40/10 od 22.07.2010, 34/11 od 12.07.2011, 40/11 od 08.08.2011, 47/11 od 23.09.2011, 35/13 od 23.07.2013, 39/13 od 07.08.2013 i 33/14 od 04.08.2014.

3 Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom "Službeni list Crne Gore, broj 48/2013" od 14.10.2013. god.

4 Smjernice su izrađene na osnovu Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. Grafički prikazi u ovoj Studiji su iskorišćeni iz Pravilnika.

Kampanja i izborni proces u medijima

Član 56 Zakona definiše obaveze javnog servisa da omoguće informisanost birača sa oštećenim sluhom o programu partija, odnosno ključnim porukama izbornih lista.

Televizija Crne Gore i Radio Crne Gore obavezni su da, u vrijeme izborne kampanje, u okviru informativno političkog programa, organizuju i emituju nedjeljno najmanje dvije jednoiposatne emisije sučeljavanja podnosioca potvrđenih izbornih lista i kandidata sa tih lista, u terminu od 20 do 23 sata, u dogovoru uredništva i podnosilaca izbornih lista. Televizija Crne Gore je prilikom organizovanja i emitovanja emisija dužna da obezbijedi prevod na znakovni jezik.

U crnogorskoj praksi ne postoji zabilježen primjer prilagođavanja kampanje osobama s invaliditetom od strane političkih grupacija i stranaka. Tako brojni štampani materijali i oglašavanje u štampanim i elektronskim medijima, lifleti, bilbordi, poster i brojni drugi materijali ostaju nepristupačni osobama oštećenog vida, a radio i TV emisije, propagandni materijal i ključne poruke ostaju nepristupačne osobama oštećenog sluha.

Ne postoji zabilježen primjer kampanja i promotivnog materijala koji je prilagođen osobama s disleksijom.

Državna izborna komisija, opštinske izborne komisije i birački odbori

Kao što je već navedeno podzakonskim aktima koja je usvojila Državna izborna komisija definisane su određene obaveze, pravila, ili smjernice u sprovođenju izbornog procesa i prava osoba s invaliditetom. Važeća Pravila u nedovoljnoj mjeri definišu prava osoba s invaliditetom jer ni Zakon o izboru odbornika i poslanika ne prati smjernice iz Konvencije. U tom smislu u Pravilima je prenesen dio normi Zakona bez dovoljno detaljnih smjernica u svim segmentima, odnosno normama koje predviđa Zakon.

Pravila o radu biračkih odbora tako definišu glasanje putem pisma i šablona za glasački listić, na način na koji je to definisano i Zakonom¹ i dodatno definišu da birački odbor vodi računa da prilikom glasanja lica sa invaliditetom, koja su korisnici kolica, kutija za glasanje se postavi tako da njena visina omogućava ubacivanje glasačkog listića takvom biraču.

Ni birački odbori, niti opštinske izborne komisije nemaju dužnost da vode evidenciju o pristupačnosti biračkih mjesta, što, takođe, nije ni zakonska obaveza. U odnosu na to u Crnoj Gori ne postoji baza, odnosno spisak ne/pristupačnih javnih objekata u kojima se održavaju izbori.

Takođe, ne postoje ni norma koja definiše unutrašnjost prostora i opreme, već samo opšte norme.

Iako su Mreža za afirmaciju nevladinog sektora – MANS i UMHCG još u februaru 2016. prilikom izmjena Pravila uputili predloge Državnoj izbornoj komisiji, koji su kasnije u julu ponovo upućeni s ostalim predlozima amandmana koje je izradila Radna grupa², Državna izborna komisija nije uvažila ove predloge.

Amandmanima je predloženo da prije otvaranja biračkog mjesta birački odbor provjerava da li su obezbijeđeni uslovi za obavljanje glasanja, uključujući i pristupačnost za lica sa invaliditetom u skladu sa standardima pristupačnosti propisanim članovima 17, 18, 27 i 40 Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom.

Takođe je traženo da se opšte norme konkretizuju kada su u pitanju obaveze prema biračima s invaliditetom na način što će birački odbor, između ostalog, provjeriti da li je prostorija za glasanje dovoljna za prohodnost birača, **uključujući birače s invaliditetom**, da li je postavljena glasačka **kutija sa gornjom površinom na visini od 120 centimetara**, da li je dovoljan broj paravana-kabina, **uključujući paravane-kabine sa nižom policom na 85 centimetara**, koji obezbjeđuju tajnost glasanja.

Kako Zakon o izboru odbornika i poslanika ne predviđa mogućnost potpisivanja birača na bilo koji način osim svojeručnim potpisom predložili smo da se definiše mogućnost za birača sa oštećenjem vida da može potpisati izvod iz biračkog spiska po sopstvenom izboru svojeručno, otiskom prsta, ili faksimilom.

Zbog istog nedostatka u Zakonu predloženo je da se, pored izgleda i oblika šablona za glasački listić, definiše i boja šablona (tamna (po pravilu plava) boja).

Umjesto deklarativne norme da birački odbor vodi računa da prilagodi visinu kutije korisnicima kolica, predloženo je da se definiše da je birački odbor dužan da prilikom glasanja osobe s invaliditetom kutiju za glasanje postavi na visini koja omogućava samostalno ubacivanje glasačkog listića takvom biraču. Ovakvom formulacijom smo pokušali proširiti i kategorije glasača kojima bi bila garantovana pristupačnost prilikom glasanja.

Obaveza je da se svakom biraču omogući samostalno i tajno glasanje. U tom smislu birački odbor mora omogućiti uslove da birači s invaliditetom sami i ubacuju svoj glasački listić u kutiji kako bi ovo pravo u potpunosti bilo garantovano i njima. **Pravila o određivanju i uređenju biračkih mjesta i o mjerama kojima se obezbjeđuje tajnost glasanja** treba da definišu visinu gornje ploče glasačke kutije na 120 centimetara. Međutim, u izuzetnim situacijama je važno definisati da birački odbor omogući samostalno ubacivanje glasačkog listića osobama s invaliditetom koje nijesu u mogućnosti da isti ubace, u slučaju da je kutija postavljena na standardnoj visini.

1 Birač koji nije u mogućnosti da na biračkom mjestu lično glasa (zbog nepristupačnosti biračkog mjesta, lice sa invaliditetom, nepismeno lice), ima pravo da to učini uz pomoć asistenta kojeg on sam odredi, a koji je dužan da listić popuni, odnosno glasanje obavi na način na koji mu birač naloži.

Glasanje za birača iz stava 2. ove podtačke ne može obaviti član biračkog odbora ni opunomoćeni predstavnik podnosioca izborne liste.

Način glasanja iz stava 2 ove podtačke unosi se u zapisnik o radu biračkog odbora.

Nadležna izborna komisija je dužna da na svakom biračkom mjestu obezbijedi odgovarajući šablon koji omogućava biraču sa oštećenjem vida da lično glasa

2 Početkom juna na inicijativu MANSa, u saradnji sa Centrom za građansko obrazovanje i Udruženjem mladih sa hendikepom Crne Gore formirana je Radna grupa, čiji je osnovni zadatak bio da izvrši analizu podzakonskih akata Državne izborne komisije i da preporuke za njihovo unapređenje.

Pravila o glasanju putem pisma definišu mogućnost starijih birača, birača s invaliditetom, birača koji su na bolničkom ili kućnom liječenju i birača koji su smješteni u ustanovu socijalne zaštite da glasaju van biračkog mjesta, odnosno putem pisma, dok su iz Pravila izostavljeni nepismeni birači, iako ih Zakon prepoznaje kao kategoriju.

Takođe, ovim Pravilima je definisano pravo glasanja uz pomoć asistenta, kao tehničke podrške. S druge strane, važeća Pravila o glasanju putem pisma ne definišu obavezu i mogućnost glasanja uz pomoć šablona tj. ne predviđaju da birač naznači u zahtjevu da želi da glasa uz pomoć šablona, niti predviđaju da zahtjev za glasanje putem pisma bude objavljen u pristupačnom formatu na sajtu Državne izborne komisije.

Pravila o određivanju i uređenju biračkih mjesta i o mjerama kojima se obezbjeđuje tajnost glasanja definišu "obavezu" izborne komisije da prilikom određivanja biračkih mjesta vodi računa da olakša pristup biračkom mjestu licima sa invaliditetom.

Predlozi koje smo uputili DIKu odnose se na definisanje obaveza uređivanja biračkog mjesta na način da prostorija za glasanje mora biti dovoljno prostrana tako da je u njoj omogućeno kretanje, boravak i rad lica sa invaliditetom u skladu sa standardima pristupačnosti iz Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom.

Takođe je predviđeno da najmanje jedna paravan-kabina na biračkom mjestu mora imati policu na visini od 0,85 metara, odnosno 85 centimetara kako bi osobe s invaliditetom mogle samostalno da glasaju, te da svaka prostorija za glasanje mora imati potrebnu opremu, kako bi se glasačka kutija mogla postaviti tako da njena gornja ivica ne prelazi visinu od 120 centimetara, kako bi se obezbijedilo da osobe s invaliditetom mogu samostalno da glasaju.

Iako su amandmani poslani u julu Državna izborna komisija ih nije razmatrala prije oktobarskih parlamentarnih izbora.

Prije dostavljanja amandmana 21. juna Radna grupa je Državnoj izbornoj komisiji uputila inicijativu za analizu pristupačnosti biračkih mjesta osobama s invaliditetom, u susret parlamentarnim izborima¹. Odgovor na inicijativu nijesmo dobili, niti imamo informaciju da li je DIK na bilo koji način postupila u cilju sprovođenja ove aktivnosti u praksi.

Baza javnih objekata, kao i privatnih posjeda u kojima se odvijaju izbori i o pristupačnosti onih koji su u vlasništvu države, odnosno lokalne uprave s informacijama o pristupačnosti je od suštinske važnosti za planiranje i preduzimanje mjera na suzbijanju diskriminacije u ostvarivanju učešća u javnom i političkom životu.

Imajući u vidu da je UMHCG bilo aktivno uključeno u praćenje izbornog procesa u Podgorici tokom održavanja lokalnih izbora u maju 2014. godine, monitoring tim UMHCG je na osnovu unaprijed izrađenih smjernica u skladu sa Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom obilazio biračka mjesta i tom prilikom sprovodio monitoring pristupačnosti prilaza i ulaska u biračka mjesta (ali ne i kretanja i boravka na biračkom mjestu). Od 110 biračkih mjesta koliko je obišao monitoring tim, samo njih 39 je djelimično ili potpuno pristupačno. Ova cifra se ne odnosi na ukupan broj objekata, već upravo biračkih mjesta kojih u nekim objektima ima više od jednog.

¹ Detaljnije: <http://www.disabilityinfo.me/component/k2/item/1405-inicijativa-za-analizu-pristupa%C4%8Dnosti-bira%C4%8Dkih-mjesta-osobama-s-invaliditetom>

Budžetska sredstva namijenjena za osobe s invaliditetom i pravo glasa

Prava iz oblasti socijalne zaštite koja su definisana kao novčane naknade nijesu definisana kao kompezaciona prava po osnovu invaliditeta, već kao materijalna davanja. Samim tim, koncept ostvarivanja ovih prava u potpunosti je netransparentan, ograničavajući, diskriminatoran za osobe s invaliditetom, a neka od prava, kao što je pravo na njegu i pomoć su postavljena šire i ne ostvaruju ih samo osobe s invaliditetom, već i osobe koje imaju trajne promjene u zdravstvenom stanju, posebno stariji ljudi.

Samim tim ovo pravo, kao i pravo na materijalno obezbjeđenje porodice je netransparentno a javnosti su dostupne samo zbirne informacije. Poseban problem je što ne postoji registar osoba s invaliditetom, samim tim ne postoje zvanični i objedinjeni podaci o osobama s invaliditetom uključujući one koje ostvaruju neka od prava na novčana davanja.

Samim tim, što je većina osoba potpuno zavisna od sistema i jedini izvor prihoda ostvaruje po osnovu invaliditeta postoji ogroman strah gubljenja već ostvarenih prava i uticaja prava izbora/glasa na ova prava.

Ne tako mali broj osoba s invaliditetom je ukazivao na strah od gubljenja ovih prava zbog načina na koji sistem funkcioniše i zloupotreba i zastrašivanja u ovoj oblasti.

Zbog svega navedenog u ovoj Studiji ćemo se detaljnije baviti sredstvima iz Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom i to od perioda njegovog osnivanja pa do 30. septembra 2016. godine. Fond je osnovan u maju 2009. godine kao "poseban račun budžeta Crne Gore", odnosno organizacioni kod budžeta Crne Gore.

Stav 2, člana 22 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom definiše visinu stope posebnog doprinosa u iznosu od 20% od prosječne mjesečne zarade u Crnoj Gori ostvarene u godini koja prethodi plaćanju doprinosa.

Poslodavci koji imaju manje od 20 zaposlenih nemaju direktnu obavezu zapošljavanja osoba s invaliditetom, ali imaju plaćanje posebnog doprinosa u iznosu od 5% od prosječne mjesečne zarade u Crnoj Gori ostvarene u godini koja prethodi plaćanju doprinosa¹.

Iako su: državni organi i organi državne uprave, i lokalne samouprave, javna preduzeća koje osniva država i sl. takođe poslodavci, ovi poslodavci ne uplaćuju poseban doprinos, niti, kako oni navode, mogu koristiti subvencije koje propisuje Zakon. Međutim, u toku konsultacija s Državnom revizorskom institucijom smo dobili informaciju da ovi organi i ustanove mogu uplaćivati i obračunavati posebne doprinose, ali da je Ministarstvo finansija prethodno bilo dužno donijeti Uputstva za to.

Kontrolu obračuna i plaćanja posebnih doprinosa vrši nadležni poreski organ, u skladu sa zakonom kojim je uređena poreska administracija (Član 23 Zakona). Naš Zahtjev za slobodan pristup informaciji kojim smo tražili od Poreske uprave u skladu s ovim članom, a u vezi ispunjavanja obaveza poslodavaca iz člana 21 i 22 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom je odbijen uz navođenje da Poreska uprava nema u svom posjedu tražene informacije, što je suprotno članu 5 i 6 Zakona o poreskoj administraciji². Samim tim nije moguće konstatovati bilo kakvu primjenu člana 43 Zakona koji propisuje kaznene odredbe³ od strane nadležnih organa.

Inspekcija rada nam je u odgovoru na Zahtjev za slobodan pristup informaciji navela da je kroz svoje redovne aktivnosti ukazivala poslodavcima na ovu obavezu, kroz ostavljanje primjerenog roka za izvršenje. Kako navode u Inspekciji rada: „nije bilo sankcija za nepoštovanje ove zakonske odredbe jer su se poslodavci odgovorno ponašali“.

Ipak, ostaje nejasno šta se desilo s organima za koje je Državna revizorska institucija u svojim izvještajima iz prethodnih godina konstatovala da ne izvršavaju svoje obaveze koje se tiču uplate posebnih doprinosa. Takav

1 Stav 3 i 4 člana 22 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom (Službeni list CG broj 49/2008, 73/2010 i 39/2011)

2 Preuzeto s: <http://www.poreskauprava.gov.me/biblioteka/zakoni>

3 Pravno lice koje ne uplaćuje posebne doprinose po osnovu Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, a nezapošljava osobe s invaliditetom, dužno je da plati prekršajnu kaznu u iznosu od 500€ do 20.000€. Fizičko lice i odgovorno lice u pravnom licu, odgovorno lice u organu državne uprave, državnom organu i organu lokalne samouprave dužno je da za isti prekršaj plati kaznu u iznosu od 100€ do 2.000€. Preduzetnik za isti prekršaj dužan je da plati kaznu u iznosu od 500€ do 6.000€.

slučaj je, između ostalog, bio i s Centralnom bankom Crne Gore, kao i Skupštinom Crne Gore duži niz godina. Skupština Crne Gore je tek početkom 2015. godine isplatila ukupan iznos posebnih doprinosa za sav period od stupanja na snagu Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, odnosno ove obaveze. Državna revizorska institucija je, čak, ovu obavezu konstatovala kod nekoliko ministarstava, a posebno je značajno da je ova obaveza konstatovana i kod Ministarstva rada i socijalnog staranja koje je i predložilo Zakon, odnosno nadležno je za njegovo sprovođenje.

Iako se navodi u Zakonu da je Fond smješten u Zavodu za zapošljavanje, kao organizaciona jedinica, ovaj organ je do 2014. godine sredstva za aktivnosti profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom trošio iz sredstava mjera aktivne politike zapošljavanja.

Iako se u Zakonu navodi da je za namjensko korišćenju sredstava Fonda zadužen Savjet Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, on nema nadležnosti praćenja utroška svih sredstava Fonda jer Fond nije posebno pravno lice, odnosno vanbudžetska kategorija, samim tim Savjet može da daje predloge i mišljenja za sprovođenje i odobravanje realizacije određenih mjera i aktivnosti koje se tiču zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije. Tu istu nadležnost u cjelosti nema ni Zavod za zapošljavanje Crne Gore, s tim što Zavod za zapošljavanje može predlagati mnogo veći iznos budžeta namijenjen zapošljavanju i profesionalnoj rehabilitaciji od do sada predlaganog/opredjeljivanog i Zavod svakako može realizovati mnogo veći obim aktivnosti nego što je to do sada bio slučaj.

Ovo potvrđuju i informacije dobijene zahtjevom za slobodan pristup informacijama iz oktobra 2016. godine.¹

U Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, članom 22 se definiše da se doprinosi uplaćuju na poseban račun budžeta Crne Gore - Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, dok se članom 38 definiše da se Fond organizuje u Zavodu za zapošljavanje Crne Gore.

Ovakve formulacije, ali i rješenja su dovela do zbuñivanja javnosti, zainteresovanih grupa i pojedinaca, a posebno osoba s invaliditetom, kao i do problema u praksi prilikom primjene Zakona.

Prihodi po osnovu doprinosa za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, u periodu od 2009. do 30. septembra, 2016. godine iznosili su 51.309.128,37€, i to po godinama:

2009	1.431.004,41€
2010	3.370.516,42€
2011	6.435.581,85€
2012	7.931.921,86€
2013	8.799.756,74€
2014	8.540.995,39€
2015	8,682,134.33€
2016 (30.9.)	6,117,217.37€
Ukupno:	51.309.128,37€

Za navedeni period namjenski je utrošeno 6.333.813,41€, dok je iznos od 44.975.314,96€ nenamjenski utrošen.

Ministarstvo finansija je i na poslednji Zahtjev za Slobodan pristup informaciji odbilo da da informaciju na koji način, za koje svrhe i po kojim osnovima je utrošen preostali novac, odnosno izvršene sve tranše i uputilo nas je na Zavod za zapošljavanje kao organ koji je u posjedu te informacije. Protiv Rješenja Ministarstva finansija je podnesena Žalba Agenciji za zaštitu podataka o ličnosti i slobodan pristup informacijama. Do zaključenja Studije nijesmo dobili odgovor od Agencije.

1 Dostupno u arhivi UMHCG

Zaključci i preporuke:

Bez obzira na određena zakonska unapređenja posebno u dijelu glasanja uz pomoć šablona za glasački listić, te djelimično dobro definisanih smjernica u podzakonskim aktima, nesporno je da zakoni koji uređuju pravo učešća osoba s invaliditetom u javnom i političkom životu nijesu usklađeni s Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom, niti Ustavom Crne Gore. Posebno je evidentno da se ovi propisi ne bave pravom osoba s invaliditetom da budu birane, već samo da biraju. Dodatno, institut poslovne sposobnosti i onemogućavanje ostvarivanja prava glasa po osnovu toga je potpuno suprotan Konvenciji, odnosno međunarodnim standardima, a suprotan je i Ustavu Crne Gore. Negarantovanje pristupačnosti i nepreduzimanje mjera da se ispita postojeće stanje i prilagode objekti govori o neodgovornosti donosilaca odluka da se ova oblast uredi u skladu s obavezama i to u razumnim rokovima i što hitnije.

- 1.** Pokrenuti izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika u cilju otklanjanja svih nedostataka i neusklađenosti s višim pravnim aktima, posebno Ustavom i Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom, uključujući brisanje instituta poslovne sposobnosti kao uslova za ostvarivanje prava glasa, te propisati obavezu podrške i mehanizme zaštite od zloupotrebe ovog prava, uz obavezu sprovođenja izbornih kampanje u pristupačnim formama za osobe s invaliditetom. Ovim izmjenama definisati obavezu pristupačnosti biračkih mjesta, boju šablona za glasački listić i servis dostupnog prevoza za one birače koji žele glasati na biračkom mjestu a spriječeni su zbog nepristupačnosti sredstava javnog prevoza, uz propisivanje sankcija za nepoštovanje ovih obaveza.
- 2.** Prilikom procesa izmjena i dopuna Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom postojeće odredbe Zakona u potpunosti uskladiti s Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom, pritom propisujući i nedostajuće mehanizme, odnosno prava koja garantuje Konvencija (afirmativna akcija, razumne adaptacije);
- 3.** Izraditi jedinstveni registar osoba s invaliditetom kroz multidisciplinarni pristup više državnih organa, uz koordinaciju i nadležnost Ministarstva rada i socijalnog staranja;
- 4.** Objavljivati informacije o korisnicima prava materijalnih davanja, uz navođenje osnova po kojem su ostvareni.
- 5.** Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osnovati kao posebno pravno lice s javnim ovlaštenjima (vanbudžetska kategorija);
- 6.** Javno i transparentno objavljivati informacije o načinu, svrsi i obimu priliva i transakcija, uključujući sve prihode od strane poslodavaca i rashode koje vrši Ministarstvo finansija s organizacionog koda Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom;

7. Podzakonskim aktima Državne izborne komisije definisati neophodnost kontrole ispunjenosti uslova za obavljanje glasanja prije samog procesa glasanja, od strane biračkih odbora, uključujući i pristupačnost za lica sa invaliditetom u skladu sa standardima pristupačnosti propisanim članovima 17, 18, 27 i 40 Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom;
8. Podzakonskim aktima Državne izborne komisije definisati obavezu biračkih odbora da provjere unutrašnjog prostora uključujući paravan kabine i glasačku kutiju (glasačka kutija sa gornjom površinom treba biti postavljena na visini od 120 centimetara, paravan-kabine sa nižom policom na 85 centimetara) ;
9. Podzakonskim aktima Državne izborne komisije neophodno je definisati mogućnost birača da izvod iz biračkog spiska potpiše svojeručno, otiskom prsta, ili faksimilom;
10. Državna izborna komisije treba da zahjev za glasanje putem pisma prije izbora učini dostupnim na svom sajtu u formatu (word) koji je pristupačan za osobe oštećenog vida, te da propiše obavezno štampanje šablona za glasački listić u tamnoj boji;
11. Državna izborna komisija u saradnji sa MUPom treba da obezbijedi pristupačnost svih relevantnih informacija vezanih za izborni proces osobama oštećenog vida i osobama oštećenog sluha, uključujući i pristupačnost sajta Birači.me.

O ORGANIZACIJI

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore je neprofitna i nevladina organizacija, osnovana 22. oktobra 2001. godine, koja okuplja mlade i studente sa svim vrstama invaliditeta (cross-disability pristup), kao i ostale mlade ljude bez invaliditeta koji su voljni da učestvuju i zajedno sa nama se bore za dostupnost i uključenost OSI u sve segmente crnogorskog društva. UMHCG se bavi pružanjem psiho-socijalne podrške, stvaranjem uslova za inkluzivno obrazovanje, podsticanjem mladih s invaliditetom za sticanje visokog obrazovanja, inicijativama za odgovarajuća legislativna rješenja, pružanjem servisa podrške, podizanjem svijesti društva...

Vizija UMHCG-a:

Za mlade s invaliditetom, bez barijera!

Misija UMHCG-a:

UMHCG promovise ravnopravan položaj mladih sa svim vrstama invaliditeta u društvu kroz inicijative i aktivnosti za uspostavljanje zakonskog, obrazovnog, kulturnog i socijalnog okvira koji to omogućava.

Svoje aktivnosti sprovodimo kroz 6 programa i jedan potprogram u okviru kojih realizujemo pojedinačne projekte, a ti programi su: Pravni program i antidiskriminacija, Program za obrazovanje i edukaciju, Program za zapošljavanje i razvoj ljudskih resursa, Program za pristupačnost, Program za samostalni život – potprogram za pse vodiče i pomagače, i Program za međunarodnu saradnju.

Pravni program i antidiskriminacija

Pravni program i antidiskriminacija zasnovan je na cilju promocije i zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom. Program se sprovodi od 2004. godine, a u okviru njega se organizuje i pruža savjetovanje, inicira donošenje propisa, vrši monitoring prava osoba s invaliditetom i pišu izvještaji, izdaju publikacije, sprovode edukacije i treninzi i mnoge druge aktivnosti u okviru projekata ili redovnih aktivnosti. Kroz ovaj program pripremaju se brojni komentari na propise koje pripremaju državne institucije, kao i lokalne institucije posebno institucije Glavnog grada u toku pripreme faze ili kroz skupštinsku proceduru usvajanja. Takođe se inicira i usvajanje novih propisa koji definišu prava osoba s invaliditetom i učestvuje u njihovoj izradi.

Osim projekata Udruženje je u okviru ovog programa aktivno pružalo i pruža podršku u ostvarivanju prava i zaštiti od diskriminacije članova/ica pred institucijama pravde.

Biografija autorke:

Marina Vujačić, je rođena 25.06.1986. godine u Nikšiću. Osnovnu školu „Branko Višnjić“ završila je 2001. godine u Goliji, gdje je i rođena, a potom gimnaziju „Stojan Cerović“ 2005. godine u Nikšiću. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Nikšiću 2009. godine, Studijski program za sociologiju, srednjom ocjenom B (9,00). Tema diplomskog rada bila joj je: „Tržište rada – pravila i stereotipi“.

U Udruženju mladih sa hendikepom Nikšića (UMHNC) radila je kao program menadžerka od jula 2010. g. do kraja avgusta 2011. g. gdje je učestvovala u pisanju više projekata. Od 29. avgusta 2011. godine Marina je izvršna direktorica Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore.

Pohađala je brojne domaće i međunarodne seminare u organizaciji domaćih i međunarodnih organizacija i institucija, među kojima su: Savjet Evrope (CoE), Evropska mreža za samostalni život (ENIL), Evropski forum osoba sa invaliditetom (EDF), Britanski savjet (BC), Međunarodna promocija prava osoba s invaliditetom (D.R.P.I.).

Učestvovala je u izradi i pisanju: izvještaja o ljudskim pravima osoba s invaliditetom za Crnu Goru i holističkog monitoringa ljudskih prava osoba s invaliditetom u Crnoj Gori. Autorka je publikacije „Deset godina sa vama“ UMHCG, objavljenoj povodom 10 godina postojanja Udruženja, Studije praktične politike: „Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje osoba s invaliditetom“ i Studije: „Uslovi za učešće osoba s invaliditetom u političkom životu Crne Gore“.

Posebno voli diskusije na teme iz oblasti ljudskih prava i svih tema iz oblasti invaliditeta. Često drži predavanja različitim ciljnim grupama na temu ljudskih prava osoba s invaliditetom, zabrane diskriminacije, inkluzivnog obrazovanja, afirmativne akcije i izjednačavanja mogućnosti, društvenih stavova i odnosa medija kroz istoriju prema osobama s invaliditetom...

Bila je i trenutno je članica različitih Vladinih radnih grupa i tijela, i to: Radne grupe za izradu Akcionog plana Strategije za integraciju osoba s invaliditetom za period 2014. – 2015. godine, Operativnog tijela zaduženog za sprovođenje Strategije informisanja javnosti o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji 2014 – 2018, Savjeta za razvoj NVO za period 2014.-2018. Za oblast djelovanja - razvoj i zaštita ljudskih prava i Sektorskog monitoring odbora za IPA IV komponentu – razvoj ljudskih resursa, formiranog od strane Ministarstva rada i socijalnog staranja.

Kourednica je za oblast – Ljudska prava – Koalicije za praćenje pregovora s EU za poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna ljudska prava i u tom dijelu je odgovorna za ljudska prava osoba s invaliditetom.

Na portalu Vijesti posjeduje blog i na njemu obrađuje i analizira različite teme iz oblasti društva. Pored sopstvenog bloga piše tekstove i za druge časopise i publikacije, a među njima i za časopis „Pogled“, kojeg izdaje Inženjerska komora Crne Gore.

U emisiji „Bez rezerve“ koju emituje TV Atlas, jedno vrijeme je bila angažovana kao stručna saradnica. Sprovodila je brojna istraživanja po metodi upitnika, intervjua i fokus grupe na temu ostvarivanja prava i zaštite od diskriminacije marginalizovanih grupa u brojnim oblastima života, kao i među socijalnim radnicima, inspektorima...

Koordinatorica je portala Disabilityinfo.me. Pored toga u UMHCG koordinira Programom za obrazovanje i edukaciju, a značajan dio aktivnosti sprovodi i u okviru drugih programa.

LITERATURA I REFERENCE:

.....

Zakon o ratifikaciji Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom (Službeni list Crne Gore – Međunarodni ugovori, Broj 2 od 27.07.2009. godine)

Ustav Crne Gore "Službeni list Crne Gore, broj 1/2007" od 25.10.2007. god.

Zakon o izboru odbornika i poslanika (Sl. list CG br. 47/14 od 07.11.2014);

Pravila o radu biračkih odbora

Pravila o određivanju i uređenju biračkih mjesta i o mjerama kojima se obezbjeđuje tajnost glasanja

Pravila o glasanju putem pisma

Zakon o izboru predsjednika Crne Gore (Sl. list Crne Gore", br. 17/07 od 31.12.2007, 08/09 od 04.02.2009)

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Sl. list CG" br. 39/11 od 04.08.2011);

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Sl. list CG" br. 35/15 od 07.07.2015. i 44/15 od 07.08.2015);

Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata, Službeni list CG, br. 51 od 22.08.2008, 40/10 od 22.07.2010, 34/11 od 12.07.2011, 40/11 od 08.08.2011, 47/11 od 23.09.2011, 35/13 od 23.07.2013, 39/13 od 07.08.2013 i 33/14 od 04.08.2014.

Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom "Službeni list Crne Gore, broj 48/2013" od 14.10.2013. god. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom (Službeni list CG broj 49/2008, 73/2010 i 39/2011)

UMHCG arhiva, saopštenja, izvještaji, Zahtjevi za Slobodan pristup informaciji i Rješenja i informacije dostavljene na osnovu zahtjeva;

Inicijativa Ustavnom sudu Crne Gore br. 70-02 od 14.05.2014. zavedena u Ustavnom sudu pod brojem 11-I-32/14

www.disabilityinfo.me

www.umhcg.com

www.mmp.gov.me

www.mrs.gov.me

www.mup.gov.me

www.dik.co.me

www.biraci.me

www.poreskauprava.gov.me

